

TEORETICKÉ PRÍSTUPY SKÚMANIA BEZPEČNOSTNÉHO SYSTÉMU ŠTÁTU

Štefan VOLNER

THEORETICAL APPROACHES TO STUDY OF THE STATE SAFETY SYSTEM

Abstrakt

Bezpečnostný systém štátu je komplexným, mnohorakým a rôznorodým spoločenským systémom. Skúmať ho možno z viacerých aspektov, prístupov. Najčastejšie sa stretávame so systémovým prístupom. V tomto článku chcem načrtnúť aj iné prístupy skúmania bezpečnostného systému štátu, osobitne sieťový (holistický) a termodynamický (druhý a štvrtý termodynamický zákon). Zároveň chcem načrtnúť „mechanizmus“ bezpečnostného pôsobenia bezpečnostných aktérov.

Kľúčové slová: bezpečnosť, bezpečnostný systém ľudstva, bezpečnostný systém štátu, sieťový prístup, chaos, nelinearita, nerovnováha, druhý termodynamický zákon, entropia, stabilita bezpečnostného systému, dynamický bezpečnostný systém, mechanizmus bezpečnostného pôsobenia.

Abstract

Security system of the state is complex, multidimensional and variable social system, which can be surveyed from various aspects. System approach is the most frequent one. This paper points out other approaches aimed at the survey of security system of the state, particularly network (holistic approach) and the second and fourth laws of thermodynamics. The paper also describes the mechanism of security action of individual security players.

Key words: security, security system of mankind, security system of the state, network approach, chaos, non-linearity, imbalance, the second law of thermodynamics, entropy, stability of security system, dynamic security system, mechanism of security action

Úvod

Bezpečnosť ľudstva (i štátov) nezávisí len od ľuďmi vybudovaného spoločenského systému, ale aj od javov, procesov, vzťahov, spojení a predmetov, ktoré existujú nezávisle od nich, mimo spoločenského systému, ktoré pôsobia na mega (vesmír), makro (planéta), mezo (ľudská spoločnosť) a mikro úrovni. Teda aj kozmos, planéta, biosféra, ľudská spoločnosť, ale aj mikrosvet a nanosvet determinujú podmienky, existenciu, vývoj i bezpečnosť ľudstva.

1. Bezpečnostný systém štátu je viacúrovňový prírodno-spoločenský systém.

Ľudstvo začína svoj zatial „obmedzený“ priestor a bezpečnostný systém rozširovať, prepájať s ďalšími kozmickými, planetárnymi, spoločenskými až mikro prvkami, vzťahmi, spojeniami a procesmi, začína budovať a rozširovať bezpečnostný systém ľudstva do nových dimenzií, úrovne, šírky a hĺbky. (obrázok č. 1)

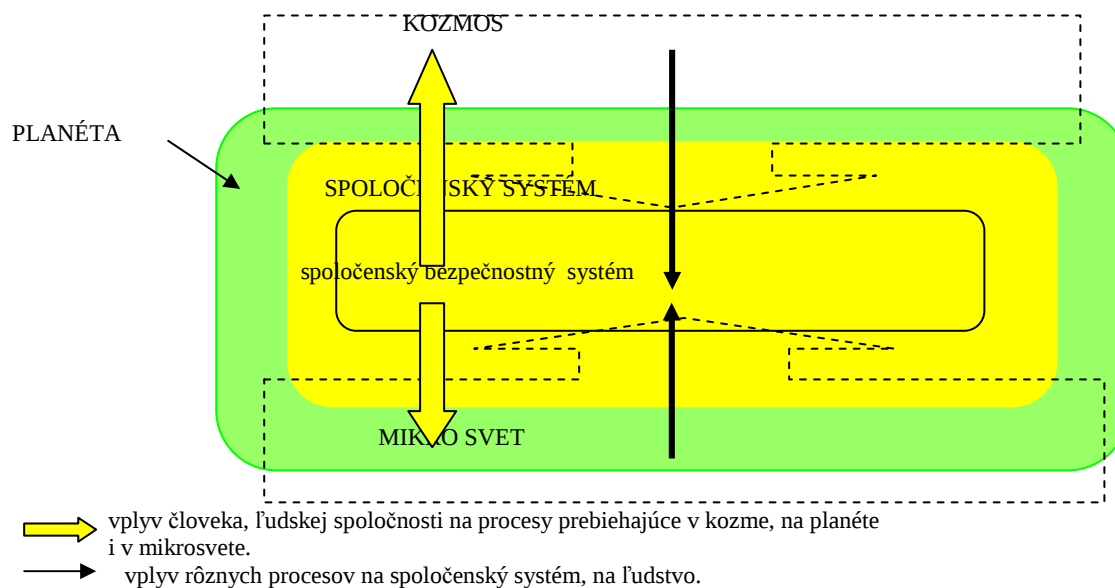
Bezpečnostný systém ľudstva takto nadobudol niekoľko úrovní, či subsystémov:

- kozmický;
- planetárny;
- spoločenský
- mikrosystém. (Volner, 2012, s. 27-29;)

Preto ani zaistovanie bezpečnosti ľudstva a budovanie bezpečnostného systému štátov¹ nie je možné bez týchto podsystémov, resp. bez obranných a ochranných mechanizmov pred kozmickými, planetárnymi, biosférickými, spoločenskými, mikro a nano vplyvmi.

¹ Z hľadiska obsahu odrážaných javov, šírky a dymenzie, je pojem „bezpečnostný systém ľudstva“ širším pojmom ako pojem „bezpečnostný systém spoločnosti“. Ten v tomto článku stotožníme s pojmom „bezpečnostný systém štátu“.

Obrázok č. 1: BEZPEČNOSTNÝ SPOLOČENSKÝ SYSTÉM

2. Bezpečnostný systém štátu je zasieťovaný systém.

Systémový, osobitne systémovo-štruktúrny prístup nám odhaľuje predovšetkým stavbu systému, jeho elementy a vzťahy. Prístupy, ktoré kladú dôraz na jednotlivé časti celku (štrukturalizmus), sa nazývajú redukcionistické alebo atomistické. V mnohom sú už prekonané, resp. samy osebe už nepostačujú na správne pochopenie a skúmanie zasieťovaných systémov, systému ako celostnej kvality. Existujú však aj novšie prístupy, ktoré kladú dôraz na *celok*. Takýmito prístupmi sú napríklad *holistický, organický, sieťový prístup* atď. Ide o posun vo vnímaní a skúmaní systémov, posun od elementov (prvkov) stavby systému k sieťam a uzlom sieťového systému, k sieti systému ako novej kvality. Vychádzame pritom z toho, že všetky zložitejšie a komplexné systémy sú *zasieťované*; existujú v nich najrôznejšie spojenia, presnejšie sieťové prepojenia a uzly, ktoré zabezpečujú komunikáciu s vnútornými štruktúrnymi elementmi a vonkajším okolím. Platí to pre globálny bezpečnostný systém ľudstva ale aj pre bezpečnostný systém štátu. Vníname ho ako *celostný, komplexný* spoločenský podsystem, ktorý je *sieťovo prepojený, zasieťovaný* s prírodným (od mega po mikro) a spoločenským systémom. Je preto dôležité, aby sa bezpečnostné systémy štátov skúmali z holistického prístupu, osobitne zo *sieťového prístupu (paradigmy)*. Holistickou a sieťovou „optikou“ vidíme viac ako tvar, stavbu bezpečnostného systému, viac ako „statické“ usporiadanie ich prvkov, častí v celku. Kvalita a vlastnosti bezpečnostného systému ako celku nie sú obyčajným súčtom kvalít a vlastností ich častí, prvkov. (Capra, 2004, s. 97) Holistickou paradigmatom skúmame systém ako *celok*. Je rozdiel medzi kvalitou, mocou a silou európskej únie ako integrovaného celku, alebo len ako súhrnu samostatných európskych štátov. Ak by nebol rozdiel, potom by integrácia bola nezmyselná, stačila by zmluvne ukotvená spolupráca medzi nimi.

Teoretický aj praktický význam skúmania a budovania bezpečnostného systému ako sieťového spočíva i v tom, že má schopnosti sa samostatne vyvíjať a samoorganizovať, teda, že je *autopoiesistický*². Bezpečnostný systém štátu môžeme vnímať i ako „živý“, otvorený, usporiadaný a dynamický systém, ktorého charakteristikou je aj jeho neustála *sebareprodukcia a samoorganizácia*. (Capra, 2004, s. 98)

3. Bezpečnostný systém štátu je výsledkom chaosu a nelineárnych procesov.

Bezpečnostný systém štátu je *otvoreným a dynamickým* systémom, preto ho treba aj tak vnímať a skúmať. Zložitosť skúmania bezpečnostného systému spočíva i v tom, že je v permanentnom pohybe, vývoji. V „pohybe“ nie je len bezpečnostný systém, ale aj veci, javy a procesy v okolí, ktoré determinujú vývoj bezpečnostného systému štátu. V prírodných i spoločenských systémoch permanentne prebiehajú ako lineárne, tak i (najmä) nelineárne deje. V oblasti lineárnych rovníc sa dajú riešenia zovšeobecňovať, t. j. prenášať na iné, podobné situácie. Niečo také si však nemožno dovoliť s rovnicami nelineárnymi, chaotickými. Ich typickou charakteristickou črtou je, že sa správajú celkom „individualisticky“, „náhodne“, „svojvoľne“, neurčito a skokovito. (Bednár, 1998, s. 88) Predvídanie v takýchto systémoch je mimoriadne ťažké.

² Maturana a Varela prišli s myšlienkou autopoiesis. Usudzujú, že autopoiesis je všeobecným spôsobom usporiadania, spoločný všetkým živým systémom. *Poiesis* grecky poézia, znamená tvorenie. Takže autopoiesis znamená „sebautváranie“, t.j. tvorenie saba samého. (Capra, 2004, s. 98)

Ak je niečo chaotické, je budúci stav veľmi citlivý na jemné vplyvy po celej dráhe. Predvídanie budúcnosti akéhokoľvek chaotického systému je vďaka tejto neuveriteľnej citlivosti a turbulentnosti veľmi ťažké, avšak nie nemožné. Chaotický proces vyzerá divoko, aj keď pravidlá, na ktorých je založený, sú vlastne jednoduché. (Buchanan, 2004, s. 23) Istá nádej na čiastkové „hrubé“ predvídanie je pri *deterministickom chaose*. Zatiaľ čo nedeterministický chaos je „absolútna“ strata poriadku určitého dynamického systému, ktorý sa nachádzal v rovnováhe, a v tomto novom stave buď ostane navždy chaotický, alebo sa úplne rozpadne, deterministický chaos neprekračuje isté hranice, teda nerastie nekonečne. V takomto prípade sa môže chaotický systém „vrátiť“ do poriadku, preto ho možno nazvať aj *chaotickým poriadkom*. (Bednár, 1998, s. 91) Nedávne odhalenia pri poznávaní zákonitostí chaosu ukázali, že aj chaos má svoje zákony, ktorými sa riadi a podľa ktorých ho možno do istej miery zachytiť, determinovať a dokonca čiastočne predpovedať aj jeho priebeh. V podstate možno povedať (čo je pre tradičné myslenie dosť neprijateľné, neakceptovateľné), že *chaos a poriadok* sa ustavične nachádzajú vo vzájomnej spolupráci, takpovediac sa vzájomne kontrolujú. (Bednár, 1998, s. 77) Poriadok a chaos sú navzájom prepojené tajuplne a nanajvýš dynamicky. Kompozícia i správanie sa prírodných i spoločenských systémov, celá nesmierne komplexná variabilita sa odohráva na hranici medzi poriadkom a chaosom. Nová veda (v kuhnovskom význame³) pomaly prichádza na to, že chaotické reakcie, nelinearity a nepravidelnosť nie sú náhodné, teda len nedôležité sprievodné javy všemohúceho poriadku, ale že sú prinajmenšom jeho rovnocenným partnerom, riadiacim sa vlastnými zákonmi. (Bednár, 1998, s. 82)

4. Dynamický a stabilný bezpečnostný systém štátu je výsledkom jeho ne/rovnováhy.

„Stabilita“ bezpečnostných systémov, je výraznou mierou určená kvalitou a úrovňou „rovnováhy“ bezpečnostných systémov, osobitne moci a sily štátov, rovnováhou ich bezpečnostných energií, štruktúrných elementov a sietí. Skúmanie procesov stability a rovnováhy, nestability a nerovnováhy, je preto osobitne významné pre súčasnú teóriu bezpečnosti. Pojem „stabilita“ v žiadnom prípade nechápeme staticky, mechanicky, ako niečo nemenné a trvalé (to označujeme pojmom „statické“). Pojem „stabilita“ chápeme dynamicky. Vyjadriť s ním chceme skôr schopnosť, že bezpečnostný systém sa vyvíja, že má schopnosť odolávať a prispôbovať sa vonkajším a vnútorným zmenám, schopnosť zaistiť si istú opakovateľnosť a vývoj. Stabilitou systému budeme chápať jeho isté zotrvanie, odolnosť, pružnosť a opakovateľnosť. Preto stabilitu systému veľmi úzko spájame, podmieňujeme s jeho bezpečnosťou, je vlastne podmienkou a predpokladom bezpečnosti systému. Preto sa tieto pojmy, či stavy akoby „krížili“, prenikali jeden do druhého. Exaktne tieto pojmy nie sú ekvivalentné, identické, ale sú si veľmi blízke.

V doterajšej literatúre sme sa veľmi často stretávali s názormi, že jednou zo základných podmienok vývoja systémov (prírodných i spoločenských) je ich *rovnováha*. Tento vzťah nechceme popierať. Problém však spočíval v tom, že samotný pojem „rovnováha“ bol chápaný staticky, že problém rovnováhy bol „preceňovaný“ a v dôsledku toho iba rovnováha bola riešením bezpečnosti systémov. Nerovnováha bolo niečo „negatívne“. Nerovnováha sa skôr chápala ako anomália, prejav deštrukcie systému, oslabovanie bezpečnosti, cesta k zániku. Prínosom termodynamiky je aj to, že prišla s novým pohľadom, novou paradigmou na skúmanie a vnímanie vývoja systémov. Prišla s novým poznatkom, záverom, že *nové typy štruktúr, nové systémy môžu samovoľne vznikať vo veľmi vzdialených stavoch od rovnováhy*. (Prigogine, I. - Stengersová, I. 2001, s. 35) Nielen to, nerovnováha sa tu chápe ako *podmienka pohybu, vývoja a aktivity* systémov. Dnes sme svedkami toho, že v *silno nerovnovážnych* stavoch dochádza v priestore a v čase i k iným, viditeľne samovoľným a často dramatickým premenám vecí, procesov a javov. (Prigogine, I. - Stengersová, I. , 2001, s. 12) V daných podmienkach aj malé poruchy, hrozby, riziká, konflikty, anomálie, násilie, konfrontačné vzťahy, ignorovanie medzinárodného práva, klimatické zmeny, vrátane poruchy v jednotlivých bezpečnostných faktoroch, v samotnej prírode, štátoch hoci len na regionálnej úrovni, môžu pri „silno nerovnovážnych“ systémoch zosilniť do obrovských rozmerov, zasiahnuť globálne bezpečnostné štruktúry, globálne javy, môžu prerásť do kontinentálnych ale i globálnych hrozieb a konfliktov. V takýchto stavoch, v ktorých je možná *nestálosť* (nestabilita), alebo kde je už *narušená rovnováha*, by sa mal určiť „*prah*“, „*vzdialenosť*“ od rovnováhy, v ktorej môžu fluktuácie viesť k novému správaniu sa a usporiadaniu.

Ak chceme hovoriť o budovaní efektívnejšieho bezpečného systému štátu, bolo by správnejšie, keby sme budovali *dynamické* systémy. Malo by nám ísť o budovanie takého bezpečnostného systému, ktorý zaisťuje bezpečnosť, aj keď je v *pohybe a vďaka pohybu*. Ak má byť bezpečnostný systém štátu dynamický (pohyblivý, vyvíjajúci sa), potom podľa termodynamiky nevyhnutne a logicky by sa mala dynamicky „pohybovať“ aj hranica ne/rovnováhy systému ale i „vzdialenosť“ medzi stavom rovnováhy a nerovnováhy systému. V takomto systéme potom dynamická ne/rovnováha systému môže byť zdrojom dynamického bezpečnostného pohybu, dynamického zabezpečovania bezpečnosti.

Dalším dôležitým smerom skúmania problému bezpečnosti, ktorý súvisí s problémom (stavom) *entropie a ne/rovnováhy*, je skúmanie *symetrie*. Entropia je neusporiadanosť systému, teda istá asymetria, ale i nerovnováha je v mnohých významoch asymetria. Preto že dynamické systému kolíšu medzi rovnováhou a nerovnováhou, že v nich rastie entropia, potom je logické, že dynamické bezpečnostné systémy nemôžu byť (určite nie dlhodobo) symetrické. Predchádzajúce teórie často spájali bezpečnosť, poriadok, usporiadanie atď., s podmienkou rovnováhy a symetrie. „Stabilný“ dynamický bezpečnostný systém, by mal mať svoju istú symetriu. Ak však trvá prídlho, potom hrozí, že sa už nemôžu vyvíjať (nerovnováha je zdrojom pohybu, vývoja). Symetriu každého dynamického systému v podstate udáva aj jeho vnútorná rovnováha. Lenže dynamické a otvorené spoločenské systémy, akým je aj bezpečnostný systém štátu, sa permanentne dostávajú do nerovnováhy, smerujú k nerovnováhe, k entropii, predovšetkým v dôsledku permanentných zmien vo vonkajších podmienkach a vnútornej štruktúre systému. Zároveň so zmenou ne/rovnováhy spoločenských systémov sa zvyšuje ich

³ KUHN, T. S. (1997): *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: OIKOYMENH

entropia a narušá aj ich a/symetria. To spôsobuje, že dochádza k pohybu, samoorganizácii systémov, k novému usporiadaniu a následne i k novej ne/rovnováhe a a/symetrii.

5. Dynamický bezpečnostný systém štátu je výsledkom pôsobenia druhého termodynamického zákona.

Dôležitou tézou druhého termodynamického zákona je, že systémy pri pohybe, teda aj pri zaist'ovaní bezpečnosti, bezpečnostnom pôsobení *strácajú energiu*. Význam termodynamického prístupu (paradigmy) vidíme v tom, že nám umožňuje uvedomiť si, že zaist'ovanie bezpečnosti je nevyhnutne spojené s *použitím* a so *stratou* energie; s *diverzifikáciou* bezpečnostných aktérov; s rastom *neusporiadanosti* v globálnom bezpečnostnom systéme ľudstva, rastom jeho *entropie*. Pričom práve táto nevratná strata energie vedie k *entropii*, resp. k neusporiadanosti, k nerovnováhe, k zmenám, k diverzifikácii a k zániku jednotlivých javov, podsystemov alebo jej elementov. Nevratná strata energie znamená, že sa systém dostáva do *nerovnováhy*, blíži sa k bifurkačnému (kritickému, vetviacemu, deliacemu) bodu, ktorý môže systém vniesť do chaosu a následne na to i do novej novej možnej disipatívnej štruktúry, resp. že dochádza k vzniku novej štruktúry bezpečnostného systému.

Bezpečnostný systém podľa druhého zákona termodynamiky je založený na odlišnostiach dvoch procesov: *vratných procesov* a *nevratných procesov*. (Prigogine, I. - Stengersová, 2001, s. 35) Ich vnímanie – odlišenie, nám umožňuje nájsť spôsob, ako vyjadriť rozdiely medzi „užitočnými“ výmenami energie, ktoré posilňujú bezpečnosť systému a „rozptýlenou“ (*disipovanou*) energiou, ktorá je nevratne znehodnocovaná a oslabuje bezpečnosť systému. (Prigogine, I. - Stengersová, 2001, s. 117) Ak bezpečnostný systém „produkuje“ viac straty, ako užitočnej práce, potom ho čaká stav vysokej entropie, oslabenie až zánik systému. Usporiadanie systému, t.j. vyvedenie systému z nerovnovážneho stavu do usporiadaného stavu, vyžaduje užitočnú prácu, veľa energie. „Užitočná práca“ je tu definovaná ako práca, ktorá znižuje entropiu systému. (161, s. 36)

Prínosom termodynamiky je i *nové vnímanie a objasňovanie* vývoja systémov. Ako upozorňujú I. Prigogine a I. Stengersová, *poriadok a usporiadanie môžu skutočne vzniknúť „samovoľne“ z chaosu, tzn. „samousporiadávaním“*. (Prigogine, I. - Stengersová, 2001, s. 268, 284) Práve toto je nový prínos, dôležitý moment ich novej paradigmy, *nový determinizmus, nová metodológia*. Súčasná teória bezpečnosti preto už odmieta tvrdenia, že všetko je vopred určené, že všetko je determinované, že spoločenské procesy sú automaticky ovplyvňované poznanými prírodnými a spoločenskými zákonmi, že človek „panuje“ a teda má „kontrolu“ nad bezpečnostnými procesmi a javmi. Opak je skôr pravda. V spoločnosti i v prírode sme denne svedkami veľkých zmien – „fluktuácií“, množstva náhod, anomálií, tzv. efektov (motýlí, domino, Andersonov a Backov efekt), dynamických, zložitých, mnohotvárných, rozporuplných, turbulentne sa vyvíjajúcich javov a procesov, na ktoré nevieme dať exaktnú odpoveď, nájsť vhodné riešenia, zdôvodniť reálne príčiny, hlavné determinanty, ale ani smer ich vývoja. Na druhej strane vidíme, ako následkom jedinečných udalostí, procesov, podnetov, náhodných, „chaotických“ alebo asymetrických javov sa rozpadajú staré štruktúry a dochádza ku vzniku nového usporiadania, vzniku nových štruktúr, ktorých genézu, vývoj sme vopred neurčili, resp. nevyplývali z doteraz známych faktorov, prvkov, determinánt.

6. Mechanizmus bezpečnostného pôsobenia

V prírodnom okolí (vesmír, planéta, biosféra) i vo vnútri spoločenského systému dochádza k permanentným *zmenám*, ktoré systém dostávajú do stavu nerovnováhy, možného ohrozenia. Preto sa musí systém permanentne vyvíjať, prispôbovať a meniť si svoje usporiadanie. Nové usporiadanie a nová kvalita systému sa musí prejavíť i v jeho *bezpečnostnom pôsobení, bezpečnostných funkciách*. Základným zmyslom pôsobenia (pohybu) bezpečnostného systému štátu je *zaistiť bezpečnosť* (ľudstva, spoločnosti, únie, aliancie, národa, ľudí), teda taký stav, ktorý systém neohrozuje, umožňuje mu vyvíjať sa. Jedným z najdôležitejších *procesov* zaist'ovania bezpečnosti spoločenského systému je *vytváranie, budovanie* bezpečnostného (pod) systému štátu. Bezpečnostný systém štátu je jedným z podsystemov spoločenského systému, ktorým prenikajú všetky ostatné podsystemy a ktorého základnou funkciou je bezpečnosť celého spoločenského systému. Obsahom procesu pôsobenia bezpečnostného systému štátu je predovšetkým:

- permanentne *poznávať* vnútorný a vonkajší (širší prírodný, spoločenský a mikro) systém;
- permanentne *penikáť* do všetkých úrovní prírodného a spoločenského systému (od kozmu, cez spoločnosť, až po nanosvet) a ich okolia, udržiavať s nimi interakciu;
- *budovať bezpečnostný systém* ako sieť uzlov, spojení, vzťahov a elementov ako vo vnútri systému, tak i jeho zasiet'ovanie s okolím (prírodným a spoločenským);
- udržiavať funkčný *vzťah, komunikáciu* medzi ďalšími (pod)systémami spoločenského systému (politickým, ekonomickým, sociálnym, vojenským, duchovným, informačným atď.);
- uskutočňovať efektívne *bezpečnostné pôsobenie*, ktoré bude „v súlade“ s pohybom vývoja a zmenami vo vnútornom a vonkajšom bezpečnostnom prostredí, pri rešpektovaní pôsobenia termodynamických zákonov;
- permanentne „udržiavať“, približovať systém k hranici blízko „*rovnováhy*“, v „optimálnej“ miere entropie, avšak pod hranicou chaosu, pod samoorganizujúcim kritickým stavom;
- vytvárať a usmerňovať zdroje *energie* potrebné na zaistenie fungovania a vývoja bezpečnostného systému štátu, k jeho efektívnemu bezpečnostnému pôsobeniu. (Volner, 2012, s. 113-114)

Jednou zo základných podmienok efektívnej bezpečnosti spoločenských systémov je *poznanie* predovšetkým tých podstatných, hlavných a určujúcich javov a procesov, ktoré ovplyvňujú a nakoniec vedú k bezpečnosti spoločnosti. Zamerané by malo byť predovšetkým na:

- vnútorný bezpečnostný systém spoločnosti, jeho štruktúru, podsystemy, vzťahy, siete, stav, kvalitu, funkcie, miesto a úlohu v širšom bezpečnostnom prostredí;
- vonkajšie prostredie, najmä jeho prírodné a spoločenské okolie, v ňom existujúci bezpečnostný (pod)systém, jeho miesto a úlohu jednak vo vzťahu k vlastnému systému a jednak vo vzťahu k ešte širšiemu okoliu;
- odhalenie reálnych nebezpečenstiev, následkov ich vplyvu na globálny a vlastný systém, možných rizík, stanovenie intenzity, úrovne a tempa nebezpečenstiev;
- odhalenie príčin, základov a podmienok vzniku nebezpečenstiev;
- latentné javy, anomálie, fluktuácie, chaotické pohyby, kritické stavy a vzťahy, vedúce k šíreniu, rastu a vzniku nových rizík a hrozieb;
- analýzu stavu a úrovne (vyskej, strednej a nízkej) ne/bezpečnosti systému;
- zdroje bezpečnostnej energie, potenciálnej (statickej) a kinetickej (dynamickej).

Základnými podmienkami diverzifikácie bezpečnostného systému štátu sú: získavanie informácií o vnútornom (vlastnom) a vonkajšom (širšom) systéme; meranie a poznanie ich stavov, štruktúr a kvalít; nadviazanie spojenia, interakcie s ich podsystemami a elementmi; efektívne bezpečnostné pôsobenie; nové usporiadanie; zaistenie ich vnútornej a vonkajšej stability; permanentný prienik bezpečnostných systémov do vnútorného a vonkajšieho systému a nové usporiadanie systému. Osobitne významné je prenikanie bezpečnostného systému do najbližšieho budúca (vnútorného i vonkajšieho) a to *tak rýchlo, ako je to len možné* (štvrtý termodynamický zákon). Jeho prienik do budúca (vonkajšieho od megasystému až mikrosystém) je najefektívnejšia cesta budovania adekvátnych a „stabilných“ dynamických bezpečnostných systémov.

Budovanie bezpečnostného systému štátu predpokladá:

- Vytvorenie takej štruktúry, stavby a usporiadania bezpečnostného systému, ktoré zaistia bezpečnostnému systému požadovanú stabilitu, odolnosť, pružnosť, prispôsobivosť, dynamickosť a otvorenosť. Hlavným štruktúrnym, stavebným podsystemom bezpečnostného systému ľudstva je *bezpečnostná organizácia*. Predstavuje súhrn všetkých inštitúcií, spoločenských, politických, štátnych, nadnárodných, medzinárodných organizácií, bezpečnostný manažment, ktorých hlavnou funkciou je zaistiť bezpečnosť spoločenského systému (od národnej až po globálnu úroveň).
- Vytváranie podmienok pre také bezpečnostné procesy, ktoré skvalitňujú bezpečnostný systém, bránia deštruktívnym vplyvom, najrôznejším rizikám, hrozbám, deštruktívnym zásahom rôznych fluktuácií, anomálií a chaotických zmien.
- Vytvorenie celého systému bezpečnostných (národných i medzinárodných) *noriem*, posilňovať úlohu práva pri zaistovaní národnej i medzinárodnej bezpečnosti.
- Vytvorenie siete a uzlov bezpečnostných vzťahov, komunikačných a informačných spojení od individuálnej až po globálnu úroveň.
- Vybudovanie najrôznejších bezpečnostno-politických, bezpečnostno-ekonomických, bezpečnostno-vojenských a bezpečnostno-geografických *bariér, hraníc, zón a pásiem*.
- Vybudovanie účinného a včasného bezpečnostného varovného systému.
- Vybudovanie dynamického mobilizačného systému.
- Zaistenie dostatočného množstva energie na budovanie, vývoj a diverzifikáciu bezpečnostného systému.
- Posilňovanie kultúry, tradícií, hodnôt a bezpečnostného vedomia.

Záver

Bezpečnosť systému výraznou mierou závisí od charakteru bezpečnostného pôsobenia (pohybu) jeho aktérov. Bezpečnostné pôsobenie aktérov je dynamická stránka bezpečnosti systému. V spoločenských systémoch sú hlavnými subjektmi bezpečnostného pôsobenia *bezpečnostní aktéri, osobitne štát*. Ide predovšetkým o cieľavedomú činnosť, vedomý zámer, ktorého zmyslom je uspokojenie bezpečnostných potrieb a záujmov bezpečnostných aktérov, dosiahnutie vytýčeného cieľa (zámeru) - bezpečnosti spoločnosti, či ľudstva. Bezpečnostné pôsobenie aktérov je permanentný, premenlivý, viacúrovňový, mnohohotvarný a mnohostranný proces. Je preto veľmi ťažké určiť, ktoré fázy, úrovne, oblasti tohto pôsobenia sú hlavné, určujúce, podstatné a základné, ktoré viac alebo menej ovplyvňujú bezpečnosť systému. Pokúsime sa preto len poukázať na tie procesy, momenty, ktoré sú „permanentným“ obsahom, zameraním a zmyslom bezpečnostného pôsobenia aktérov. K takýmto procesom patria predovšetkým:

- pôsobenie na deštruktívne procesy, pôsobiace nebezpečenstvá;
- pôsobenie na podmienky a príčiny vzniku a pôsobenia nebezpečenstiev;
- pôsobenie na aktivity nepriateľských aktérov (objektov);
- tvorba a presadzovanie bezpečnostných *noriem*;
- utváranie dynamickej štruktúry a sietí bezpečnostného systému;
- prenikanie do okolia a najbližšieho budúca, rozširovanie bezpečnostného systému;
- procesy eliminovania a oslabovania deštruktívneho vnútorného a vonkajšieho pôsobenia;
- procesy spojené s uplatňovaním rôznych spôsobov, foriem a prostriedkov bezpečnostného pôsobenia;
- procesy spojené so zaistovaním a dopĺňovaním bezpečnostnej energie atď.

Do obsahu pojmu „*mechanizmus bezpečnostného pôsobenia aktéra*“ (predovšetkým štátu) môžeme zaradiť:

- celý súhrn vonkajších i vnútorných *nebezpečenstiev*, ktoré ohrozujú bezpečnosť spoločnosti;
- z nich vyplývajúce *potreby* a *záujmy* bezpečnosti;
- *subjekt a objekt* bezpečnostného pôsobenia;
- formulovanie *bezpečnostných záujmov a cieľov*;
- koncipovanie *bezpečnostnej politiky, stratégie a doktríny*, konkrétnych úloh a opatrení, ktorých realizácia by mala viesť k bezpečnosti spoločnosti (ľudstva);
- *realizácia* bezpečnostnej politiky aktérov;
- budovanie bezpečnostnej organizácie (podsystemu), bezpečnostných a obranných *bariér, pásiem*;
- *informácie, komunikácia a spätná väzba*, ktorá slúži na korekciu a prijímanie účinných opatrení a krokov zo strany bezpečnostného aktéra. (Volner, 2012, s.117)

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] BEDNÁR, R. (1998): *Za prahom 3. tisícročia*. Bratislava: EUGENIKA
- [2] BUCHANAN, M. (2004): *Všeobecný princíp*. Praha: Baronet
- [3] CAPRA, F. (2004): *Tkáň života*. Praha: Academia
- [4] GLEICK, J. (1996): *Chaos: vznik novú vedy*. Praha: Ando Publishing
- [5] KAUFFMAN, S.: *Čtvrtý zákon. Cesty k obecné biologii*. Paseka, Praha – Litomyšl 2004
- [6] KUHN, T. S. (1997): *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: OIKOYMENH
- [7] LOVELOK, J. E. (2001): *Gaia. Nový pohľad na život na Zemi*. Bratislava: Abies
- [8] MANDELBROT, B. (1983), *The Fractal Geometry in nature*. (Freeman, 1983)
- [9] PRIGOGINE, I. - STENGERSOVÁ, I. (2001): *Řád z chaosu. Nový dialog člověka s přírodou*. Praha: Mladá Fronta
- [10] TREFIL, J. (2001): *Hranice nepoznaného*. Bratislava: IKAR
- [11] VOLNER, Š. (2012): *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava: IRIS
- [12] VOLNER, Š. (2012): *Bezpečnosť ľudstva*. Bratislava: IRIS

ADRESA AUTORA:

prof. Dr. Štefan VOLNER, CSc., Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Katedra politológie, Študentská 2, 911 50 Trenčín, Slovenská republika

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.